

Iš Marijos laiškų:

Juozui Bagdonui
Marijampolė, 1909 m. spalio 6 d.

Nesmagias dienas pergyvenau. Ir apsakyti negalima, kaip sunku buvo man iš pradžios tose visai naujose man sąlygose, tarp visai svetimų žmonių, nepažįstant nei to gyvenimo, nei savo rolės čionai, nei nieko. Dabar pats sunkumas jau praėjo, truputį pripratau ir orientuojuos. Ką gi galiu pasakyti? Sunki vieta, labai sunki. Visų pirma dėl to, kad labai daug darbo, aš net nemaniau, kad taip būsiu užimta. Lекcijų turiu ant savaitės 28 val., – rodos ne per daug, bet be to dar kiek darbo! Pasivaikščioti kasdien valandą, pataisyti sąsiuvinčius, subatomis laipsnius pastatyti kiekvienai. Nuolat yra visokių reikalų: tai to, kiti šito – vienu žodžiu, niekad nesulūosa. (...) Draugijos čia beveik nėra. Matau tik savo „kolegas“: du kunigu, dvi pani – mokytoji ir vieną poną. Su visais esu iš tolo; viena – mano būdas tikras žemaitiškas – negreit prisiartinu prie žmonių, antra – ne per daug tie žmonės man yra simpatiški. Kun. Gustaitis ateina kartais, skambiname kartu (turiu pianiną), gėrėjomės Sasnausko kompozicijomis, apie kurias jis dabar ruošiasi rašyti kritiką. Štai ir viskas. Kas link higienos – deja, vargingas čia jos padėjimas: miegamieji kambariai maži, žemi, oro mažai. Ką galėjau – įvedžiau: liečiau prausties vakarą ir rytą, kojas laikyti švariai, dantis, rankas plauti prieš kiekvieną valgį etc. Bet namų neperdirbsiu. Visur kenkia ir trukdo darbą neturtingumas. Jokių mokslo įrankių nėra, yra neva knygnėlis, bet susideda tik iš kelių dešimčių knygpalaikių. Turbūt ta oro stoka ir man kenkia – galvą dažnai skaudžia. (...) Atėjo dabar iš kažki kur įkvėpimas rašyti. Turiu pradėjus kelis daiktus, bet ką tu žmogus padarysi, kad laiko nėra. (...) Kaip gailu, kad knygną reikėjo uždaryti. Taip myliu Vilnių ir taip buvo smagu paviešėti ten kartais. Sunkus gyvenimas ant šio svieto!

Jonui Basanavičiui
Marijampolė, 1910 m. kovo 3 d.

Kadangi Marijampolės progimnazijos lėšos yra menkos ir visuotinas „Žiburio“ susirinkimas nutarė greituoju atidaryti aukštesnes klases, tai progimnazijos mokytojai, norėdami pagerinti ekonominį dalykų stovį, sumanė surengti paskaitas progimnazijos naudai. Patingiausias tam laikas pagal vietines sąlygas yra Sekminės (...). Manome padaryti kasdien po 2 paskaitas. Į prelegendus paskaitų komitetą prašė mane, kaip sekretoriaus, pakviesti Tamstą. Be to, dar kviečiami: p. Samajauskas, dr. Jokantas, kun. Tumas, kun. Totoraitis ir aš.

Dvasinės brandos metai

Viktorija DAUJOTYTĖ

Švietimas

Spaudai parengė Ramunė Lenkimaitytė

Įeiname į Marijampolės katedrą ir atsiduriame erdvėje, pripildytoje vargonų muzikos, šventoje erdvėje, kurioje mes susitinkame su Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos balsu ir jos atmintimi. Būtent šita vieta yra arčiausia tos tikrosios, autentiškos vietos, kurioje Marija Pečkauskaitė dirbo nuo 1909-ųjų iki 1916-ųjų metų. Erdvė, kurioje Marija Pečkauskaitė yra turėjusi ir vilties, ir skausmo valandų. Būtent Marijai mokytojaujant Marijampolėje, 1910 m. mirė jos antras brolis Vincas, jaunas, gabus studentas. Tada rašytojai atrodė, kad ji šito skausmo jau nepakels. Nesunku įsivaizduoti, kad būtent čia, šitoje šventoje erdvėje, jina yra ieškojusi paguodos ir nusiramino.

Būtent čia, Marijampolėje, Marija Pečkauskaitė yra įvykdžiusi savo didžiąją užduotį, pasiekusi savo aukščiausios mokytojų tės, kurią ji suprato kaip dvasinę kunigystę, kaip ypatingą vieno žmogaus santykį su kitais žmonėmis, kellantį ir ugdantį santykį. Per šešerius metus Marijampolėje Marija yra pasiekusi ir labiausiai sukaupusi savo charakterio etapą. Dirbant čia jos charakteryje atsirado kieta deimantinė briauna, kurią jausdama savyje esant, Marija galėjo išsakyti: „Dešimt kartų galiu pulti, bet visada atsikelsiu, žinau, kad turiu eiti savo keliu ir juo eisiu, nepaisydama vienos valandos nuovargio ar sunkumo ir tamsos“.

Iš Marijampolės galime matyti, kaip Šatrijos Ragana savo dvasine mokytojų tyste įsijungia į tą Europos kultūros vėgą, kuri prasidėjo nuo XX-ojo amžiaus pradžios. Su ja Marija Pečkauskaitė, be abejo, susipažino studijuodama Šveicarijoje, Fribūre, kai su didžiausiu dėmesiu ir meile gilinosi į profesoriaus Fersterio pedagoginį mokymą, tam mokymui sąmoningai įsipareigodama. Kalbėdami apie Mariją Pečkauskaitę, kaip mokytoją, turėtume kalbėti ir apie šį didelį humanistinės minties autoritetą, kuris pirmasis Europos pedagogikos istorijoje taip aiškiai ir ryškiai akcentavo vidinę ugdymo perspektyvą, įvedė ugdymo ir saviugdros problematiką. Profesorius Fersteris vienas ir savo gyvenimu yra patvirtinęs tą stiprią, savarankišką asmenybę. Įsigalint nacizmui, fašizmui, jis buvo pašalintas iš universiteto ir tos knygos, kurias Marija atsidėjusi ir su meile vertė čia, Marijampolėje (viena iš jų buvo išleista 1912 metais), Vokietijoje fašistų reikalavimu buvo viešai sudegintos.

(Nukelta į 42 psl.)

Marijampolės katedra

Marija Pečkauskaitė, kaip mokytoja, labai greitai, labai tiesiogiai per paskaitas perėmė profesoriaus mokymą, laikė Fersterį savo didžiausiu mokytoju ir ėmėsi jo mokymą propaguoti Lietuvoje, laisvai versdama, perpasakodama, interpretuodama, į vertimus įterpdama kai kurias mintis iš savo užrašų, iš tų paskaitų, kurių ji klausėsi Šveicarijoje.

Galėtume rasti ir daugiau parelių, kurios jungtų Mariją Pečkauskaitę – autoritetinę mokytoją su tomis naujomis pedagoginės minties kryptimis, kurios tuo laiku skleidėsi Europoje ir labai greitai laiku pasiekė Lietuvą.

Marijampolė – vienas iš svarbiausių Lietuvos mokyklos centrų, galbūt net gyvybingiausia lietuviškos pedagoginės minties vieta. Tai mums, neseniai paminėjusiems Lietuvos mokyklos 600-ąsias metines, yra be galo svarbu prisiminti.

1996 m. suėjo 90 metų, kai būtent Marijampolėje buvo įsteigta katalikiškos pakraipos „Žiburio“ draugija, vienijusi šio krašto švietusiuosius, inteligentus. Vienas iš šios draugijos uždavinių – labai drąsus, labai svarbus ir labai laiku atliktas, įvykdytas – pasiryžimas mokyti ir skatinti mokslo siekti mergaites. Iš esmės tai, ką savo „Varpe“ kėlė šio krašto sūnus Vincas Kudirka – būtinybę Lietuvos mergaitėms mokytis, šviestis, kilti, augti – būtent šitame krašte iš esmės ir buvo pradėta vykdyti. Būtent „Žiburio draugija įsteigė mergaičių progimnaziją, kurioje dirbo Marija Pečkauskaitė – Šatrijos Ragana.

1997 m. gegužės 20 d. sukako 90 metų, kai oficialiai buvo įsteigta Marijampolės mergaičių progimnazija. Šatrijos Ragana čia pradėjo dirbti po poros metų – 1909-ųjų metų rudenį, prasidėjus naujiems mokslo metams.

Sutampa šios datos lyg ir dėsningai. Marijos Pečkauskaitės darbo principai, jos dėmesio pagrindinės kryptys atsiskleidė čia. Šatrijos Ragana, nuo pat jaunumės turėjusi ne tik rašytojos, bet ir pedagogės, ugdytojos, dvasinės mokytojos norų, ketinimų, labai greitai Marijampolėje buvo tarsi pritraukta tos erdvės, tos pedagoginei minčiai, konkrečiai pedagoginei kūrybai atvertos erdvės ir tarsi buvo tos erdvės įtraukta. Ir jei ne Pirmasis pasaulinis karas, nėra abejonės, kad čia, Marijampolėje, būtų konsolidavęsis, išsiskleidęs tolesnis Marijos Pečkauskaitės pedagoginės veiklos baras. Juk turėta labai konkrečių minčių progimnaziją auginti iki gimnazijos, ir buvo jau atliktas didelis darbas, kad tai taptų realybe. Aišku, kad su šia perspektyva Marija siejo ir savo tolesnio gyvenimo gaires, nes ji, pakviesta dirbti į Kauno „Saulės“ gimnaziją, į lietuviškos minties, kultūros centrą, kiek padvejusi atsiskakė ir norėjo likti mokytojauti čia, kur jau buvo pradėjusi matyti savo darbo rezultatus.

Labai svarbu suprasti tai, kad būtent Marijampolėje per tuos nepilnus šešerius metus Marijai buvo lemta sutikti didžiausią savo tolesnio gyvenimo bičiulę, su kuria ji susirašinėjo, su kuria artimai bendravo, kurios dukrą krikštijo Kaune, – Janiną Kairiūkštytę-Tumėnienę. Marijampolėje ji pradėjo dirbti kaip Marijos padėjėja ir tapo jos bičiule, rėmusia visais sunkiais gyvenimo momentais.

Gyvendama Marijampolėje, Šatrijos Ragana visu savo gyvenimu buvo atsidėjusi auklėjimui, ugdymui. Tuo metu ji palyginti mažai rašė, manydama, kad tai, ką ji daro savo realia veikla, savo mokytojyste, yra svarbiau už bet kokią kitą darbą. Ir labai aiškiai matyti, kad į šią pedagoginę veiklą natūraliai komponavosi tikslai Fersterio knygų vertimas, tikslai jos pastangos suvokti giliuosius pedagoginės veiklos, pedagogikos, kaip ugdymo, principus.

Šitie šešeri metai daug ką yra konsolidavę, atvėrę ir jos pačios dvasios gyvenime. Ji čia yra priartėjusi prie vienos savo gyvenimo briaunos, egzistencinės, skaudžios ir atviros. Labiausiai šita egzistencinio atvirumo, pasiryžimo gyventi skausmo akivaizdoje linija yra pastebima apsakymė-impresijoje, pavadintoje panašiai kaip ir vienas J. Biliūno – „Ant Uetlibergo“, prisimenant Šveicarijos įspūdžius, vieną iš Alpių viršukalnių. Tame kūrinyje yra frazė: „Būk pasveikintas, skausme!“ Ji ugdė savo dvasioje galimybę gyventi su skausmu, skausmo atvirybėje, sveikinant skausmą kaip galią, kaip jėgą, kuri gludina žmogaus dvasią.

Vėlgi nuostabus dėsningumas, kad po daugelio metų, sunkiais Lietuvai laikais, 1957 metais, rašydamas savo didįjį ciklą – „Parafrazes“, šio krašto didžiausias poetas Vincas Mykolaitis-Putinas beveik pažodžiui pakartojo šią įstabiąją Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos frazę, šiek tiek ją papildydamas: „Būk pasveikintas, sielvarte – skausme!“ Iš tiesų tie sąskambiai, tos sąšaukos, kurios vyksta tarp kultūros ir kultūros žmonių, yra vienas iš svarbiausių dalykų. Galvodama būtent apie šias likimo sąsajas, apie šituos sąskambius, norėčiau pasakyti kelis žodžius ir apie tai, kaip Vilniaus Universitete buvo parašytas diplominis darbas apie Mariją Pečkauskaitę, kaip pedagogę, kaip mokytoją, surinkti atsiminimai apie ją iš senųjų to laiko žmonių, kurių dabar nebėra. Ir vėlgi yra dėsninga, kad šių prisiminimų rinkimo organizavimo ėmėsi iš šio krašto kilusi mokytoja Bronė Prapuolėnė-Katinienė. 1926 m. būtent čia, Marijampolėje, ji baigė gimnaziją, čia dirbo, mokytojavo, vėliau išsikėlė į Vilnių, bet visada šį kraštą minėjo ir tebemini su meile ir didžiausia adaracija. Prieš 20 metų paskatino jauną diplomantę Violetą Liupšytę surinkti, užrašyti tai, ką tuo metu dar buvo galima užrašyti iš žmonių, kilusių iš Marijampolės krašto.

Marijampolė – mokytojų miestas, švietimo tradicijų miestas, ir šiandien išleidžiantis jaunus žmones, pasiryžusius eiti mokytojų keliu. Ir atrodo, kad taip yra ir dėl to, kad čia gyvas tebėra Ma-

Iš Marijos laiškų:

Juozui Bagdonui
Marijampolė,
1910 m. rugsėjo 11 d.

Apie save ką gi rašysiu? Atvažiuos iš Vilniaus, biskį sirgau – influenza ar kas, bet negulėjau. Dabar fiziškai esu sveika. Darbo daug, internatė 17 mergaičių. Gerai, kad yra p. Kairiūkštytė: visgi šiek tiek padeda kartais, nesu taip prižiūta. Lekcijų progimnazijoje teturiu 4 val. Kasdien, bet pasiėmiau dar porą muzikos lekcijų, kad daugiau pinigų uždirbus. Žinai Tamstelė, horizontas mūsų dabar toks juodas, kad valandomis rodo, nėra išėjimo, ir tik lauki žmogus perkūnijos. Be brolio ligos yra dar antras rūpestis. Kun. Bukontas yra pašauktas į teismą už apkrikštijimą provoslavės motinos vaikų. Gali jį nubausti atstatymu nuo vietos. Tada mums galutina bėda. Kur reiks pasidėti – nesuprantu. Jei nubaustų tik pinigais – dar pusė bėdos.

Pranui Augustaičiui
Marijampolė,
1912 m. sausio 30 d.

Rašau mažai. Pedagogija pagal Försterį spausdinama Seimuose, gal netrukus išeis. Pabraižiau šokių tokius straipsnelius pedagogiško turinio, ir viskas. Ar Tamsta visai metei eiles rašęs? Kodėl? Tamstele, sunku man atlikti tą liepimą! Nebent per visą savo amžį tiek sykių parašysiu. (...) Šių vasarą buvau Peterburge ir apžiūrėjau visus muziejus. Ar Tamsta buvai muziejuje Aleksandro III? Kokių puikių paveikslų ten yra! Negaliu užmiršti kai kurių.

Juozui Bagdonui
Marijampolė,
1912 m. spalio 5 d.

Pas mus čia šįmet didesnis judėjimas negu pernai. Mokinių yra 77, o internatė gyvena 34, – pernai tik 21. Žinoma, ir darbo yra daugiau. Kad lekcijų ir nedaug teturiu – 16 val. Per savaitę, bet liuso laiko irgi labai mažai. Nuolat visokie reikalai, tai tas eina, tai šis, apie viską reikia pamąstyti, visu kuo pasirūpinti. Nepajuntu, kaip diena pereina – rodo, tik porą valandų ji teturi.